

Összeállítás a 2000 halálára

2000

I R O D A L M I É S T Á R S A D A L M I H A V I L A P

Szerkeszti: Barabás András, Bojtár Endre, Czeglédi András, Kovács János Máttyás, Margócsy István, Szilágyi Ákos,
Trencsényi Balázs. Olvasószerkesztő: Ambrus Judit

Fuimus Troes! Már csak voltunk 2000! A Nemzeti Kulturális Alap kuratóriuma lapunkat megmérte és könnyűnek találta. Nem szeretnék a helyükben lenni, amikor Anubisz isten tartja majd a mérleget, egyik serpenyőjében a tollpihével, a másikban az NKA kuratóriumával, ezzel a sötéten dobogó, nagy szívvel. De ez akkor lesz majd. Addig is, kérem a tárgyilagos olvasót, ítéljen maga is: lapozzon bele a 2000 huszonzét évfolyamába, amely honlapján, az archívumban word vagy pdf-formátumban teljességgel hozzáférhető, és állítsa mellé azoknak a lapoknak az évfolyamait, amelyek annyi támogatást kaptak most, amennyi a 2000-nek fennállása óta még soha nem jutott. Ámde vesszenek a vesztesek és éljenek a győztesek! Éljen aki ilyen életet – kutyaéletet, lakájéletet – élni akar. Egy folyóirat szellemi függetlenségének ára van. És ebbe az árba a legrosszabb időkben beletartozik a folyóirat halála is. És csak az meglett szerkesztő, akinek szívében nincsen államapja, ki tudja, hogy az életet, lapja „halálra ráadásul kapja, s mint talált tárgyat visszaadja – bármikor – ezért őrzi meg...”

A 2000 alapító szerkesztői és segítőitársaik 1989 áprilisában a New York Kávéházban (hátról balról jobbra: Horváth Iván, Herner János, Margócsy István, Szilágyi Ákos, Bojtár Endre, Török András, Lengyel László, elől Tóth Réka, Dr. Ruttner György és Flóri Anna)

Szilágyi Ákos

[1]

[Egy lap a 2000 folyóirat Net-naplójából]

http://www.litera.hu/netnaplo/tancoljatok_kulonben_vegunk

2012. május 21 (hétfő)

„Táncoljatok! Különben végünk!”

Ha hétfő, akkor *2000*. Amióta a *2000* van, azóta hétfőnként tartjuk a szerkesztőségi üléseket. Valahogy így alakult: a többségnek a hét első napja volt a legmegfelelőbb, aztán belénk idegződött: hétfőn délután ötkor szerkesztőség. A szerkesztői munka üzemserűségének ez az egyetlen látható jele (és mindinkább: utolsó foszlánya) a *2000*-ben, amúgy semmi. Az üzemserűség kialakulását kezdettől fogva gátolta a szerkesztőségen belüli irányítási és felelősségi hierarchia teljes hiánya (nincs tényleges főszerkesztő, minden szerkesztőnek bármely írással szemben vétőjoga van, mindenki mindent olvas és mindenbe beleszól, gyakran még elfogadás és leadás után is, mondván: ő még csak most olvasta, mert nem volt itthon vagy nem kapta meg időben az írást stb. stb.). De van itt még valami, amit házi használatra az „utolsó pillanat” jogának neveznék: ezzel nem annyira a lap leadásának utolsó pillanatára szeretnék utalni, mint inkább ennek ellenkezőjére, hogy nincs ilyen pillanat, mivel a leadás „utolsó pillanatát” mindenki a maga szája íze szerint értelmezheti, a lapleadásnak nincs szigorúan vett és főként betartott határideje, ami

természetesen képtelenség. Van, aki ezt észre sem veszi, és van (például e sorok írója), aki néha üvöltöni tudna emiatt, de a következmények ostora mindenképpen az olvasókon csattan, akik nem tudhatják, hogy a hónap elején, végén vagy közepén keressék-e az új számot a standokon (vagy ha előfizetők, mikorra várhatják a lap kézbesítését). Itt a májusi szám, ez is most, május végén fog csak megjelenni. Ép ésszel felfoghatatlan, hogyan maradhatott fenn huszonnégy hosszú éven át egy olyan lap, amely a lapszerkesztés égi vagy természeti törvényeinek fittyet hányva *szerkesztődik*. Én sem értem, csak tapasztalom: *2000* umom nye ponyaty¹. Ahogy az orosz mondja.

Ami azt illeti, eleinte – jó tíz éven át – csütörtökön is találkoztunk a New York kávéházban: a karzaton tartottunk szerkesztőségi fogadóórát, a Nyugat emléktáblája alatt. Mozgalmas időszak volt ez a lap életében. Aztán a kávéház kezdett turisztikai nevezetességgé átalakulni: egyszer csak azt vettük észre, hogy az asztalunk mellett elhaladó turistacsoportok számára mi is látnivalóvá, kiállítási tárgyá, muzeális ritkasággá váltunk: miránk is úgy mutogatnak, mintha a dicső múlthoz tartoznánk (hiszen ki szerkesztett akkor már kávéházban irodalmi lapot?), mintha színpadra vinnénk és eljátszanánk csak, amit teljes komolysággal és önfeledtséggel csináltunk: folyóiratot egy kávéházban. Később, amikor a New Yorkba jószerével már be sem lehetett lépni anélkül, hogy ne szurkolták volna le vendégeink a kötelező alapfogyasztás összegét (márpedig fillértelen vagy filléres gondokkal küszködő szerzőink számára ez áthághatatlan akadályt jelentett), áttettük a csütörtököket a Centrál-ba, de itt már valahogy nem találtuk a

¹ Fjodor Tyutcsev, nagy 19. századi orosz költő elhíresült versének kezdősora: *Rossziju umom nye ponyaty* – Oroszországot ész nem érti... (Sz.Á.)

helyünket: lassan elsorvadt a csütörtök délutáni szerkesztőségi fogadóóra intézménye. Maradt a szerkesztőség, amely hosszú vándorlások után az Alkotmány utcában kötött ki: a néhai Curia épületében, a Politikatörténeti Intézetben béreltünk irodahelyiséget. Ez év elején takarékosági kényszerintézkedésként ezt is feladtuk (épp időben, mert az állam most akarja „megtisztítani” az egész épületet az Intézettől és az intézeti levéltártól, hogy újra a Curia-nak nevezett Legfelső Bíróság épülete legyen).

Így hát ma már szerkesztőségi helyiségünk sincsen. Nemrég számoltuk föl. Ezt fényképpel is alá tudom támasztani: a képen egykori szerkesztőségi irodánkban Margócsy István és Nagy Mónika Zsuzsanna látható – fölszámolás közben. Tegnap sem a szerkesztőségben találkoztunk: ezúttal Margócsy István látott vendégül egyetemi szobájában (máskor a CEU-ban dolgozó Trencsényi Balázs vendégei vagyunk, megint máskor Bojtár Endre otthonában jövünk össze, vagy valamilyen kávéházi-romkocsmi asztalnál találkozunk). Nem szerkesztőség ez már, hanem cigánykaraván. De mivel, mint mondtam, a 2000 szerkesztésére az első pillanattól fogva az üzemszerűtlenség nyomta rá bélyegét, ez a nomadizáló szerkesztőségi életforma nagyon is megfelel nem létező helyünk szellemének. Valójában tegnap nem is szerkesztettünk, hanem interjút készítettünk: az az ötletünk támadt, hogy meghívjuk a néhai szíriai magyar nagykövetet, a kitűnő anglistát, sokunk régi barátját, Medgyes Pétert, hogy tőle tudjunk meg minél többet arról, mi a fészkes fene zajlik most Szíriában, egyáltalán ki kicsoda ebben az egyre véresebb polgárháborúban, főként pedig, hogy miért folyik a háború, kik és miért akarják megdönteni éppen most a személyi hatalom rendszerét, az Aszad-család diktatúráját? A beszélgetés fantasztikusan érdekes és nem utolsósorban szórakoztató volt:

egészen új geopolitikai és kulturális koordináták közé helyezte az eseményeket. Júniusi számunkban [mármint 2012 júniusában, most már csak a neten – Sz.Á.] olvasóink is megtudhatják, hogy a globalizált világ puszkaporos hordójának – a Közel-Keletnek – nem Szíria-e a sercegeve égő kanóca.

Amikor a 2000-nek még szerkesztősége volt
(Nagy Mónika Zsuzsanna és Margócsy István)

A 2000 egyidős a rendszerváltással, ami persze ma már, hogy a 2010-ben lezajlott „ellenrendszerváltás” óta deklaráltan és

tapasztalhatóan is másik, új rendszerben élünk, annyit jelent csupán, hogy a 2000 is a holt múlt, a demokratikus ancien régim, a régi világállapot (Gutenbeg-galaxis, miegyéb) csökevényeinek, makacs lerakódásainak egyike. Most, hogy huszonnegyedik évfolyamába lépett (léphetett!), már csak árnyéka önmagának. Mint a szellemi kultúra területén szinte minden – múzeumoktól a könyvtárakig, egyetemektől a könyvkiadókig. A szellemi kultúra – most, hogy globális gazdasági leértékelésének végső szakaszában az állam is magára hagyta – mindinkább egyfajta árnyjátékká alakul át. Önnön árnyékává válik szinte minden, amiben még egy csepp szellem, egy csepp élet, egy csepp igazság van, ami nem kozmált oda a tömegkulturális giccs – piaci és állami giccs – világalapzatához. Szeretném persze hinni, hogy tartjuk a frontot: él szellem, áll magyar kultúra még. De persze már alig áll. Alig áll a lábán.

Pár hete, éjfél körül – éjféli tévénező vagyok, pontosabban éjféli filmvadász – a Duna televízió került elém véletlenül Wim Wenders Pina Bausch-filmje, amit tavaly sajnos elmulasztottam megnézni moziban (pedig, mivel 3D-s technikával készült, egy alkalommal a Corvinban is vetítették) és lenyűgözött ez a világvégi melankólián a művészet csodájával felülkerekedő film, illetve a filmből – pontosabban a filmben metonimikusan: társulatának tagjain és táncművészeti alkotásain keresztül megjelenő személyből – elementáris erővel áradó, felszabadító vigasz, hogy *mindennek ellenére* mindez – ez a csoda: az élet-csoda és a művészet-csoda – még mindig van, még mindig lehetséges, még mindig vannak, akik semmibe véve a világ törvényeit, kitartanak a szükségtelen, a haszontalan mellett, amiért élni egyedül érdemes, ami maga az igazi és igaz élet. A film legvégén az üres nézőtér előtt, egy pillanatra megjelenik a színpad félhomályos hátterében leeresztett

vetítővásznon Pina Bausch vékony, árnyékszerűen hajladozó és a világ nézőtere felé búcsút intő alakja, hogy amint lelép a színpadról – az életszínpadról – és alakja végleg a homályba vész, egyetlen mondatot hagyjon örökül *övéinek* – *mindannyiunknak*: „Táncoljatok! Táncoljatok! Különben végünk!”

[2]

[2014-ben a 2000 alapításának 25. évfordulóján a
litera.hu-on. Kérdező: Jánossy Lajos]

<http://www.litera.hu/hirek/szilagyi-akos-regenyreszletet-nem-kozlunk>

„Regényrészletet nem közlünk!”

*Hogyan emlékszel vissza az alapítás körülményeire?
Milyen körből indult a kezdeményezés, kik voltak a „hangadók”?*

A lapalapítás gondolata Szegeden született 1988-ban, konkrétan Herner Jánosban, és a szerkesztőség is Herner János saját szerzeménye volt: egyenként gyűjtött be minket – Horváth Ivánt, Lengyel Lászlót, Bojtár Endrét, Margócsy Istvánt és jómagamat – valahogy úgy, mint aki tudja, mit akar főzni, de még nem tudja hogyan, mindenesetre igyekszik beszerezni hozzá a megfelelő alapanyagot. Volt, aki ismerte őt, volt, aki nem. Én például nem ismertem Jánost, ő keresett meg, lenne-e kedvem egy erősen kelet-európai kitekintésű új folyóirat elindításához ezekkel és ezekkel a szerkesztőkkel. Szóval nem mi választottuk egymást, hanem János választott minket. Többé-kevésbé tudtunk egymásról, ismertük egymást, de, hogy ebben a felállásban együtt lapot csinálhatnánk, föl sem merült bennünk. Az induláshoz szükséges infrastrukturális és pénzügyi háttérrel is Hernernek köszönhattük, kapcsolatban volt a HVG-vel, Erényi Ágnessel és

Szauer Péterrel, tőlük kaptuk első szerkesztőségi irodánkat is a Vág utcában, ahol akkor a HVG szerkesztősége volt. De pénzügyi mankókra jó pár évig nem volt szükségünk, a lap nemhogy veszteséges, de nyereséges volt. Ma már hihetetlen, de éveken át tényleg 10 ezer fölötti példányszámban jelent meg és fogyott. Persze, ez még a régi tipográfiai kultúra korszaka volt, internet sehol, televíziós csatornákból is csak a régi három, és persze a viharos politikai átalakulás, szellemi felszabadulás korszaka, amikor „kitört a sajtószabadság” és hihetetlen érdeklődés fogadott mindent, amit addig nem lehetett és nem volt szabad kinyomtatni és elolvasni. Szóval a lapot Herner gründolta, de a lapműfajt és a koncepciót már a szerkesztők találták ki, természetesen Hernerrel együtt. Hétről-hétre Horváth Iván Bajcsy Zsilinszky úti lakásán ültünk össze és tárgyaltuk lázasan. Itt találtuk ki a lap műfaját is, azt, hogy nézzen ki, mi legyen a szerkesztési metódus. Sokáig kerestük a lap címét. Komolyan felmerült, ezt főleg Horváth Iván és én – két József Attila-imádó – forszíroztuk, hogy a *Szép Szó* szellemi hagyományához nyúljunk vissza, és vegyük fel a nevét is. Fejtő Ferenc Párizsból írásos hozzájárulását is megadta a cím felvételéhez, de a többségnek nem tetszett. Ahogy melleleg annak idején József Attila szerkesztőtársainak sem tetszett, mert hát Attila mániája volt a „szép szó”, persze abban a jelentésben, ahogyan verseiben is gyakran használta: „szép szóval oktasd, játszani is engedd”. Szép szóval – azaz nem kényszerítve, nem parancsoló erőszakkal. Végül azonban ő maga sem szép szóval, hanem trükkel kényszerítette társaira a *Szép Szó* címet: amikor már végképp nem tudtak dűlőre jutni a címre, azt mondták, rendben, döntsön a sorshúzás, csakhogy a kalapban, ahová a József Attilának diktált címjavaslatok kerültek, egyetlen cím szerepelt,

mert ő az összes cédulára azt írta föl, hogy „Szép Szó”. Végül mi sem tudtunk megegyezni a címben, de a kalapos megoldást sikerült elkerülnünk, mert egyikünk találkozott Mészöly Miklóssal és mikor a lapalapítás viszontagságairól beszámolva, kérdezte őt, nincs-e valami jó cím-ötlete, Miklós derűsen kivágta: „2000!” Ez az akkor még futurisztikusan ható évszám mindannyiunkat megbabonázott, nem beszélve arról, hogy nagyon vad ötletnek tűnt egy irodalmi folyóirat címében szavak helyett számokat szerepeltetni. Mindenesetre kapóra jött nekünk, jól kifejezte műfaji szakítási szándékunkat, végül pedig a 68-as füleknek is bizsergető volt a hangzása, hiszen még élt bennünk a „prágai tavasz” *2000 szó* című híres röpirata (ha jól emlékszem, annak idején Bojtár Endre fordította magyarra), úgyhogy a közép-európaiság akkor újra nagyon aktuális eszméjére is utalt. Egyébként éppen a mostani évforduló adott alkalmat arra, hogy visszatérjünk szellemi kezdeteinkhez: nyári-őszi számainkban jelenik meg az egykor oly radikális Közép-Európa-fogalom mai értelmét vagy értelemvesztését feszegető körkérdésünkre adott válaszok özöne magyar és nem-magyar társadalomtudósok, eszmetörténészek tollából.

Eredetileg azt terveztük, hogy 1988 végén vagy rá következő év januárjában indulunk, de a Kiadói Főigazgatóság, ahová ekkor még lapengedélyért kellett folyamodni, elutasította kérelmünket. 1989-ben aztán megszűnt a lapengedélyezési huzavona és vele együtt a cenzúra is, úgyhogy elindulhattunk, a rendszerváltás értelmiségi folyóiratai közül elsőként (a Holmi csak ősztől indult, a Hitel pedig a hatalom és a lakitelki MDF kompromisszumának eredményeként, még az előző rendszerben). Nemzedékileg majdnem homogén volt a társaság, szellemileg és

akkor még politikailag is nagyjából közös platformon álltunk, egyéni helyzetünkben is volt némi hasonlóság. Először is olyan nemzedékhez tartoztunk, amelyiknek legjobb két évtizede elszelelt, mire lapot csinálhatott volna, jóllehet másra sem vágyott inkább, mint erre. Próbálkozásaink voltak: Bojtár Endre még a 60-as évek végén benne volt az *Eszmélet* folyóirat szervezésében, amelyet aztán betiltottak; jómagam egyetemi folyóiratok, a *Jelenlét* és a *Medvetánc* alapításában vettem részt, Margócsy István az 1983-ban „megállított” *Mozgó Világ* elbocsátott szerkesztőségének tagja volt. Kinek-kinek megvolt a maga szűkebb-tágabb szakterülete, ahol nevet szerzett és valamit – ki többet, ki kevesebbet – akkor már le is tett az asztalra, és szinte mindannyian egyetemi emberek, oktatók, kutatók voltunk, Lengyel Lászlót kivéve, aki az akkor már független Pénzügykutatóban dolgozott, Barabás András pedig, első olvasószerkesztőnk pedig a Corvina Kiadóban. Aztán sem úgynevezett „urbánusok”, sem úgynevezett „népiek” nem akartunk lenni, de ettől függetlenül is, különböző okok miatt csakugyan egyik táborhoz sem tartoztunk egészen, átjárogattunk, amíg lehetett, elég sokáig egyébként, a két tábor között, főleg az új, Fidesz-körűli nemzedéken, az akkori – Gyurgyák János vezette – Századvég, majd Oziris kiadón keresztül, amellyel sok hézagpótló könyvet, könyvsorozatot adtunk ki közösen a 90-es évek elején. Ez a köztes helyzet aztán szellemileg és alakilag is rányomta bélyegét a lapra, szerzőgárdánkra is, szerintem termékenyen. Mindenesetre eleven, gyorsan reagáló, Nyugat és Kelet között közvetítő, társadalmi eszmékre érzékeny lapot akartunk csinálni, olyat, amit egy ültében elolvashat az ember, tehát szakítottunk a „vastag” folyóiratok szövegtengerével.

„Regényrészletet nem közlünk!” – ezt neveztük tréfásan „Bojtár első törvényének”, mert tényleg Banditól eredt, de nem azért nem közöltünk, mert részletet közölni snassz, vagy mert a részlet is hosszú, hanem azért, mert a sajtószabadság viszonyai között, amikor nem éveket, legfeljebb heteket, hónapokat kellett várnia a szerzőknek regényeik megjelenésére, értelmetlenné vált az előközlés. Szendvics-szerűen építettük fel hetilap vékonyságú lapunkat, ügyelve arra, hogy minden magyar szerző mellett külföldi is legyen. Elöl az aktuális problémákat tárgyaló társadalomelméleti elemzések, politikatudományi esszék tömbje, hátul a kultúrtörténeti, szellemtudományi tanulmányoké, a kettő között pedig az ízletes, ropogós, friss magyar és külföldi szépirodalom: egy sima, egy fordított: egy magyar próza, egy külföldi, egy magyar költő, egy külföldi. És hogy minden számban legyen némi frivolság, humor, játék, ha a szövegekben nem lenne elegendő, az egész az *Öv Alatt* rovat bolondította meg, ez adta meg a számok végső jóízét. Később még más rovatokat is kitaláltunk: például a *Margináliá-t*, a mi sajátos kritikai rovatunkat, amely egy közösen kiválasztott irodalmi, ritkábban történettudományi könyvnek a bírálatából és a főszöveghez kapcsolódó szerkesztői széljegyzetekből áll össze. Aztán ott van a *Doku-mentés* rovat, amelyben frissen előkerült szórakoztató vagy dermesztő történelmi, politikai, irodalmi dokumentumösszeállítások jelennek meg, alapos felfezető tanulmány kíséretében. Még valami: az alapítás már említett körülményeiből fakadóan is, szakítottunk a szerkesztőségek hagyományos hierarchikus felépítésével: nálunk nem lett és ma sincs tényleges főszerkesztő, úgy látszik, a sok vezéregyéniség nem akarta elviselni egy vezér uralmát, még *primus inter pares*

módra sem. Így aztán nemhogy senki nincs felruházva a végső döntés, a viták lezárásának a jogával, de ráadásul még mindenkinek vétőjoga is van. Ez azt jelenti, hogy ha mindenki elfogad egy kéziratot, de egy szerkesztő bármilyen okból nem akarja, akkor nem lesz belőle közlés. Mint a lengyel nemesi köztársaság, de annak sem épp az üzemszerűség volt a legékesebb vonása, hanem a káosz. A parancsnoklás vagy vezérlés hiánya miatt mi is elég kaotikusan működünk, a leadás és megjelenés határideje elmaszatólódik, a szerzőkkel tartott kapcsolat megmetszakad, de a szekér azért dőcög, és immár huszonöt éve.

A lap szellemi karakterének kialakításakor a szerkesztők ambíciói adódtak össze, vagy mérlegeltétek, mi az, ami Magyarország nyilvános kulturális beszédéből feltétlen hiányzik?

Nem annyira az ambíciók, persze, azok is, mint inkább a szakmai és érdeklődési területek, a nyelvterületek, a szellemi tájékozódások és kapcsolatok. Kicsit mindenki maga felé igyekezett húzni a lapot, mint közös ágyban a paplant, de ez mindig csak egy határig megy. Ettől persze csak jobb lett a 2000.

Ami a nyilvános beszédből hiányzott, az többnyire azért hiányzott, mert politikai vagy ideológiai okok miatt ki volt rekesztve belőle, tájékozódásunk provinciális volt. Mármost ezeken a területeken a szerkesztőségben ketten is voltunk – Bojtár Bandi és szerénytelenségem –, akik akkor már két évtizede vigyázó szemünket Kelet-Európára vetettük, Bojtár Bandi ezen kívül nagy hangsúllyal Közép-Európára, mindenekelőtt a cseh és a lengyel kultúrára, később a Baltikumra, főleg Litvániára, és valamelyest a Balkánra is. Végső soron azt a földalatti vagy

disszidens kelet-európai értelmiséget akartuk behozni eleinte a lapba, amely akkor már 1968, és 1979 óta kapcsolatban és dialógusban volt egymással. Leválni a szovjet birodalomról, de úgy, hogy az orosz kultúra legjobb részét nem választjuk le magunkról. Nem tudom, volt-e és van-e szerkesztőség, amelyben a szerkesztők több nyelven olvasnának, mint a miénk, az orosz is beleértve. De legalább ennyire igyekeztünk behozni Nyugatról a friss vagy aktuális eszméket, vitatémákat, bekapcsolni a magyar közgondolkodást a keleti és nyugati kulturális áramlásokba, provokálni, kinyitni, tágítani, válaszokra inspirálni. Terjedelmünktől telhetően nemcsak a szellemtudományokban, hanem a szépirodalomban is.

A szerkesztőségi órák a New York-ban voltak. Tudatosan szimbolikus utalás rejlett mögötte?

Természetesen nem azért ültünk be a nevét visszanyert New Yorkba (az előző rendszerben Hungária volt, és talán egy következő rendszerben, ahogy ma állnak a dolgok, megint az lesz), hogy szimbolikus utaljunk a Nyugatra, hanem azért, mert akkoriban még őrzött valamit saját régi kávéházi atmoszférájából és jól éreztük magunkat itt, meg aztán ahhoz, hogy a szerzőkkel kellemes körülmények között találkozzunk, hogy egyáltalán megközelíthetők legyünk, kellett valamilyen nyilvános fórum. Ne feledd, hogy még nem volt internet, emilezés, mobilozás. Ma jószerevével már mi is a neten szerkesztjük a lapot és a kéziratok is így érkeznek. Akkor 1989-ben – ez Herner Jánosnak volt köszönhető – mi voltunk az első folyóirat-szerkesztőség, amely a nyomdának floppyn adta le a számokat, noha a kéziratokat persze

még sokáig nem floppyn kaptuk. Ezt a technológiai váltást Herneren kívül főleg Horváth Iván és Török András forszírozták, ők már akkor megszállottjai voltak az új eszközöknek és a bennük rejlő fantasztikus lehetőségek kiaknázásának. Mi csak vonakodva kullogtunk utánuk. Például én – Herner unszolására – már 1990-ben vettem egy számítógépet, de csak 1995-ben léptem át a küszöböt és tértem át az írógép billentyűzetéről a számítógépére.

Te, személyesen milyen elképzelésekkel fogtál a lapcsináláshoz, miről gondoltad, hogy feltétlen jelen kell lennie a 2000-ben?

Az én reszortom, szakmai és érdeklődési területemnek megfelelően Oroszország volt, amely ahhoz hasonló horderejű átalakuláson ment akkor keresztül, mint 1917-ben, és ahol a változások kimenetelétől függött a mi sorsunk is, még akár saját lapunk sorsát is beleértve. Ne feledd, hogy mire a Szovjetunió 1991 augusztusában széthullott, mi már a harmadik évfolyamunkban jártunk és sokáig nem lehetett tudni, nem söpri-e el valamilyen belső szovjet reakció az akkor még Közép-Európa-szerte karneválián tomboló szabadságot. Nemcsak számomra, mindannyiunk számára nyilvánvaló volt, hogy Oroszország kiemelt fontosságú téma. Rengeteg orosz szerzőt, főleg persze disszidenseket, szamizdatosokat, tegnapi emigránsokat mi hoztunk magyarul először a 2000-ben. Érdeemes belenézni első évfolyamainkba, ma már pdf-ben, fõnn a honlapunk archívumában.

Hogyan nézett ki akkor a kortárs irodalom az új folyóiratok megjelenésének tükrében? Az új műhelyek mutattak-e új erővonalakat, vagy csupán kirajzolták az addig is meglévõket?

Sokféleképpen nézett ki, sokféleképp tört meg képe az új, nem felülről létrehozott, többé-kevésbé irányzatos folyóiratok tükrében, a *Holmiban*, a *Nappali Házban*, a *Hitelben*, a *2000*-ben, de egészében véve sehogy nem nézett ki, semmilyen egységes képet nem mutatott és szerintem azóta sem mutat. Régi vesszőparipám, hogy az individuális irodalmak korát éljük, de nemcsak erről van szó, hanem valami igazán rosszról és vészjóslórol is: a szabadság olyan fokú elkülönülést, a csoportok, körök, lapok, irányzatok, szerzők közötti kommunikáció olyan fokú, ha nem is azonnali, de elég gyors megszűnését, egymás ügyei, témái, vitái, nézetei iránti érdektelenséget, a másik létezésének olyan fokú negligálását hozta magával, amin külön-külön és együtt is mindnyájan sokat veszítettünk. Mára minden lap többé-kevésbé belterjessé vált, bezápult. A 90-es évek végétől pedig jött az elektronikus médiumok mindent elsöprő özönvize, egy egészen másfajta szerkezetű és stratégiájú nyilvánossággal, de a szellemi élet nagy, átfogó, integratív kommunikációs terei egyelőre itt sem jöttek még létre.

Hogyan írnád le a 2000 történetét? Milyen változások, elmozdulások történtek?

Van külső történet és belső történet. Az én történetem és az ő története, de nem tudom, van-e egyáltalán története ma bárminek. Van-e bárminek eleje, közepe, vége? Úgy értem, lineáris történetté áll-e össze technikai képek dominálta és vezérelte tudatunkban az utóbbi huszonöt év? „Semmi csak kép, semmi más – teljes a feledés” – mondja Kafka. Elbeszélhető-e

történetként a rendszerváltás, nemcsak a magyar, hanem az európai vagy a globális rendszerváltás? Használjuk ugyan a „korszak” szót, de, azt hiszem, csak valamilyen inercia folytán. Korszakokban csak a történetileg szervezett tudat tagolja az időfolyamatot, még hozzá kényszeresen. Nem gurul-e szét az eseményfolyamat, az idő és a tér villódzó pillanatokra és képpontokra. Egyáltalán vannak-e az emlékezetnek, hiszen egy évforduló mindig emlékezetpróba, emlékezetjáték, a múlt felelevenítése, szóval vannak-e az emlékezetnek történeti alakzatai? Szerintem, ha vannak is, felbomlóban vannak, csak mentálisan nehéz ehhez fölzárkózni, különösen nekünk, az utolsó történeti tudatú nemzedéknek, mert olyan ez, mintha kilöknének a pusztaságba, az ürbe: sehol támpontok, fogódzok, minden percről-percre változik, a dolgok és az emberek szubsztanciája, történeti konzisztenciája szétmállik az időfolyamatban. Mármost innen – a szétmállás felől nézve – én ma a 2000 történetét e nagy szétmállási folyamat részének látom, ennyiben tehát inkább szenvedéstörténetnek, mint sikertörténetnek, ami persze a lap becsületére válik. Minden sikertörténetet szívből utálok, mert minden sikertörténet megveszekedett hazugság, ordenáré giccs, üzleti és politikai reklámpanel. Ilyen értelemben a sikertörténet valóban az utolsó elmondható történet: a történelmi haladást katasztrófafolyamatként megértő vagy félreértő történeti tudat lezárása egy szép, nagy happy end-del. A 2000 a lúzerség története, és ez a legjobb, amit elmondhatok róla. Szerintem az egész magyar szellemi kultúra utóbbi huszonöt éve a lúzerség története. Ennyiben akár felemelő történet is lehetne, hiszen az igazság mindig a vesztesek oldalán áll, és mindig menekül a győztesek, a sikeresek táborából. De ahhoz, hogy felemelő legyen,

tudatosítani kellene, új öntudatot kovácsolni belőle, bátran kidülesztteni a vesztesek mellét, nem elszenvedni, hanem szembeszegülni a szétmállási folyamattal. Szerintem ebben a szembeszegülésben, a lúzerség tudatosításában, szellemi öntudatának kimunkálásában, egy offenzív, de nem erőszakos, nem agresszív lúzerség kialakításában nagyon rosszul teljesítettünk. De valószínűleg ezt csak én látom így a szerkesztőségben. Voltak mindenféle nyitási kísérletek, jószándékok és kezdeményezések, de valahol a 90-es évek végén elkezdődött az országos egyhelybenjárás, és mi is egyhelyben járunk azóta, tartva, azt hiszem, a minőséget, de egyhelyben járva. Így azonban a legjobb minőség is megavasodik. Ebben persze nem vagyunk kivételek, de éppen ez a baj: kivételnek kellene lennünk, példát kellene mutatnunk arra, hogy lehetséges másfajta attitűd, ugyanakkor a nyomorúságos helyzetnek sokkal termékenyebb feldolgozása.

Az írott folyóirat-kultúra hosszú ideje és határokon túlmutatóan visszaszorulóban, ráadásul a magyarországi kultúrpolitikai viszonyok tovább ritkítják a levegőt a független orgánusok körül. Milyennek látod a későbbieket, különös tekintettel persze a 2000-re?

Igen, pontosan erről van szó. A visszaszorulásról. A haldoklásról. A folyóirat mint a nyomtatott korszak, a textuális koherencián alapuló történeti emlékezet tipikus műfaja, mint a modern nemzetek történetében kultúrájában fontos szerepet játszó kulturális intézmény, mint az irodalmi és a társadalmi nyilvánosság fóruma, mint vélemény- és ízlésformáló hatalom – a

múlté. A szövegek, képek, hangok korlátlan digitális rögzíthetőségének, másolhatóságának, közzétételének és a korlátlan hozzáférhetőségnek abban a gyorsan terjeszkedő új univerzumban, amit az internet jelent, fokozatosan szétmállik minden tárgyasult, rögzült, lezárt, szilárd képződmény, a nyomtatott korszak összes műfaja, a könyvet, a folyóirat, de még a napilapokat is beleértve. Számomra kétséges, van-e mélyebb szellemi indokoltsága annak a képződménynek, amely a 18-19. században jött létre, és ma, az új digitális univerzumban csak arra képes, hogy elektronikusan megörökítse, dokumentálja önmagát. Mert egy papírfolyóirat számainak digitalizálása és felhelyezése a hálóra nem ugyanaz, mint a bekötött évfolyamok felhelyezése a könyvtárak polcaira. Egy folyóirat neten „megjelenő” számai, évfolyamai éppen mint képződmények, mint szellemi egységek, mikrokozmoszok tűnnek el: pusztá szövegtárakká válnak, amely visszakereshető és letölthető szövegekre esik szét. Ez nem az. Megint kétféle ágazik az út: az egyik a deffenzivitás útja, a bezápolásé, a kiüresedésé, a mumifikálódásé és kihalásé, amit persze az interneten szorgosan dokumentál minden lap. A másik az internetes útkeresésé, az új közeg meghódításáé, új műfajok kimunkálásáé. Nem arról beszélek, amivel az anyagi ellehetetlenülés és a vásárlói-olvasói szokások teljes átalakulása következtében eladhatatlan papírfolyóiratok egyike-másika próbálkozik, hogy nem nyomtatja ki egyes számait, hanem csak a neten jelenteti meg. De a neten a nyomtatott-szerkesztett lapok szövegekre hullanak, egészen más műfajt kellene fölhalálni. Ez deffenzív és terméketlen válasz a Gutenberg-galaxis halódására. Arról beszélek, de csak beszélek, mert nekem már nincs fölösleges energiám ilyen nagy, közös vállalkozások elindítására, hogy a

megmaradt, önmagukba zárt, de rokonszellemű értelmiségi folyóiratok szerkesztőinek, szerzőinek egyesíteniük kellene erőforrásaikat, infrastruktúráikat és egy „nagy-nagy tüzet kellene rakniuk”, azaz egy nagy-nagy multimédiális, interaktív kulturális felületet kellene kitalálniuk és működtetniük, amely minden nyelvterületről és minden kontinensről képes közvetíteni a magyar közgondolkodás felé a szellemi és a művészeti kultúra legérdekesebb, legaktuálisabb teljesítményeit, műveit, témáit, vitáit. Ennek megvalósításához azonban sok pénz kell, sok innováció és sok szabad, játékos kedvű és fantáziadús fiatalember, akik elég lúzerek ahhoz, hogy a szellemi kultúrában éltető levegőt lássanak. Hiszen még a levegő is lúzer, a szellemi és a fizikai levegő is, nincs nagyobb vesztese a kapitalista civilizációnak, mint a természet, a fák, az állatok, a vizek, a levegő.

A 2000 szerkesztőségében, amikor már nem volt (Margócsy István és Ambrus Judit)

[3]

Alkalmi vers a 2000 (fenn)állásáról 15 év után²

Herner Jánosnak

Tizenöt év – 2000-szer:
Van benne ész, de nincs rendszer!
Alapítók így akarták
Lepipálni Magna Chartát.

Mindenkinek mindent szabad,
Míg a cérna el nem szakad.
Ha elszakadt, emelj vétót,
Mint tutajlapátot vén tót.

Senkinek nem jár hatalom!
A jutalom náluk – talon.
Semmi rutin, főköszörű,
Semmi, ami üzemszerű!

Van is, van is olyan káosz,
Méltó posztmodern világhoz!
Válság nekik, végítélet,
Mindennapi táplálék lett.

Ha megvolt a lapleadás -
Kezdődik a hálaadás.
Törlesztve a nyomdászámra?
Mindenki magába száll ma.

Kurta élet, kurta Charta,
Magyar karta (francakarta!)
Akarta vagy nem akarta –
Megcsináltuk – csinnadratta!

² A lap 15 éves fennállásának jubileumára írt alkalmi költemény, amely a 2000 különös alapításának történetét idézi fel, de kitér még különösebb napi működésének rejtélyére is.

Alapítóknak lett lapjuk,
De nem volt rá pénzalapjuk.
Minden jó, ha jó a vége -
Kezdjük hát a HVG-ve'!

Hej, vitézeknek erényi!
Hej, ti Szauer és Erényi!
Mikor még a Vág-utcában
Lakott minden sajtócápa!

Mikor még a 2000-rel
Cápák voltunk tízezerrel!
S irigyelt sok sajtókeszeg:
„Mi nem fogyunk – bezzeg ezek!”

Mikor még e cápa-lapba
Cápák írtak hal-alakba'!
Rendszerváltó cápa cuppant:
„példányszámom de megcappant!”

Államcápa szája tátva –
Eltörött a sajtópálca!
Nem suhog már, haj, nem büntet –
Lapokat el most más tüntet.

Nevezd sorsnak, közönségnek,
Piac borús végzetének,
Elnyel, nem nyel, kiköp – véged,
Bárha nem is nyelt evégett.

Alapítók tudták, persze,
Fej kell ide és nem fejsze!
Szép Szó kell, komoly és nyugodt,
2000 szó: Kelet s Nyugat!

Megtalálhatsz mindent benne,
Mintha élet tükre lenne.
Belenézel – visszariadsz:
Nem arc néz rád – álarc, viasz!

Kinn kavalkád, benn kavalkád:
Való Világ, nem ülőkád!
Nem is holmi világpáholy,
Honnan nézed, hogy kit ápolj!

Régi és új – Haza s EU!
Diftongusos világshow-u!
Dájdzseszt, röví, kislexikon -
Amíg élek, meg nem szokom.

Minden szám mint tömött liba –
Sajtóhibán sajtóhiba.
A Tudós Klub fel-felgágog –
Szellem-sírra hoz virágot.

Nem is unja magát senki,
Ha még, ha még tud olvasni!
Senki múltból itt felejtett,
Vagy kit anyja fejre ejtett.

Mert a többi, mert a többi
Reszli csupán, sőt – satöbbi!
Mint sötét tömb úgy közeleg –
Áradnak a segély-jelek.

Vége hát egy galaxisnak –
Egész világ gyászol is ma:
Elnyelte a fekete luk –
A kép luka: glug-glug! glug-glug!

Állam, állam, édes állam,
Íme, felkopik az állam!
Ha felkopik, hát felkopik!
Van, ki kap, s van ki nem kapik.

Jobbra-balra államhegyek!
Jégtorlaszok – na én megyek!
Inkább, mint Kompország legyek,
Legyek Urán úrrá legyek!

De úgy megyek, hogy maradok:
Merthogy én a szöveg vagyok.
Egész laza szöveghaza –
Legyen hová menni haza!

Tizenöt év 2000-szer:
Nem piskóta s nem is desszert!
Történelmi hab a tortán,
Fekete hab a retortán.

Csorog a lé, csorog a lé,
Az Ész leve – lába elé.
Talán az Ész csele e lé?
Vagy csak magát levizelé?

Prés-időben kis rés, jó rés,
Résen állunk babám – lőrés!
Ennél immár nincsen szebb rés -
Vedd elő hát – aztán söprés!

Vár a Centrál, vár a Város!
Hol a költő koncentrálna most:
Tizenöt év – az is egy szám,
De *2000* mindig lesz ám!

[4]

A 2000 FOHÁSA A A MAGYAROK „1 %”-ÁÉRT³

Csupán egyszázalékodig
Légy hívem, oh magyar!
Fogyó adófillérid,
Ideadd s mihamar'!

Nincs még egy irodalmi lap,
Mely téged így akar,
S egyszázalékodér' akár
Jön, ápol s eltakar!

Lásd be, számodra e kívül
Nincsen más számlaszám!
Hát utalj, míg utalhatol –
Muszáj, muszáj, muszáj!

Lehajlunk százalékodér',
A mélybe oh magyar!
Lapunknak nincsen szebb babér,
Ez koszorúzza majd!

Add hát most százalékaid,
Csak azt ne kérd, miért.
Vagy érd be ennyivel ma itt:
Nem holmi *holmiért!*

³ Az 1990-es évek végén a néhai Merlinben rendezett dalnokversenyek egyikén volt tréfás versenyszám, hogy a dalnokok foglalják versbe, mivel érvelnének, hogy a publikum lapjuknak adja személyi jövedelemadója 1 %-át.

[5]

Tárogató és Erósz

2000-est a Merlinben 2005. október 6-án

[Az est felkonferálása]

Mivel kezdődhetik manapság valamirevaló rendezvény, ha magyar? Nos, Hölgyeim és Uraim, tárogatással kezdődik, a magyar tárogató szent hangjával, ősi hangjával veszi kezdetét, továbbá folytatódik és zárul, mint azt a 2000 magyar olvasói (kiáltó ellentétben – nem én kiáltok, a föld dübörög! – kiáltó ellentétben nem-magyar olvasóival és olvasó nem-magyarjaival) a 2000 júniusi Tárogató-számából, [<http://ketezer.hu/2005/06/musica-pannonica/>] Kovács Ákos invenciózus tanulmányából és összeállításából megtudhatják.

A 2000 mint ősi magyar havi lap őszi Merlin-estje sem kezdődhet hát másképpen, mint a tárogató szent magyar hangjával. A tárogatást az est folyamán Rozmán Lajos fogja végezni, elsőül Süveges Elek *Tábori hangulatok 1. rész: Vezéri sátorban* című darabját szólaltatva meg.

Magyarok vagyunk, és magyar hangzásra szomjazunk. Ismét szomjazik a magyar. Ezért tárogatunk itt, a Merlinben e máj estén mi is – helyettes szomjazók. Tárogatunk, ahogyan kicsiny fióka tárogatja szárnyát a fészekből kiesvén, ahogy bölcsőben furfangos csecsemő tárogatja csöppnyi karmait az Alma Mater tejtől duzzadó emlei felé, avagy szájacskáját tárogatja a cuclisüveget keresve, vagy, ahogy köpenye szárnyait tárogatja a bokrok mögül

előugró cukrosbácsi...Ámde ez már estünk második részének, az Erósznak, az ősi Magyar Erósznak a nagy témája leend.

Hangozzék hát föl a tárogató édes-bús hangja! Kezdődjék a multság, az Erósz, a Tárogatás! S hadd üzenjük e helyről is a savanyú világnak intő komolysággal, mindazonáltal teli szájjal nevetve: *Ne bántsd a tárogatót!*